

ENERJİ ve KAMUSALLIK

TMMOB 15. Enerji Sempozyumu

EMO Basın - TMMOB adına Elektrik Mühendisleri Odası yürütücülüğünde gerçekleştirilen 15. Enerji Sempozyumu, 11-13 Aralık 2025 tarihleri arasında MMO Eğitim ve Kültür Merkezi'nde 'Enerji ve Kamusalılık' temasıyla düzenlendi. 1996 yılından beri iki yılda bir düzenlenen sempozyumda, dünyada ve Türkiye'de yaklaşık elli yıldır süren enerjinin ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesi süreci yurttaş perspektifinden irdeleilirken, enerjinin kamusallaştırılması olanakları değerlendirildi.

“Kamunun Elektrik Üretimindeki Payı Yüzde 15-16'lara Düştü”

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı Emin Koramaz, açılış konuşmasında enerjinin sadece mühendislik perspektifinden değil, ülkenin geleceği, toplumsal haklar, doğal varlıkların korunması açısından bütünlüklü bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak, “Enerji, tarımsal üretimden sanayinin çarklarına, ulaşım ağlarından iletişim sistemlerine, konutlarımızın ısınmasından hastanelerimize, okullarımıza kadar yaşamın her alanının temel girdisi ve can damarıdır. Dolayısıyla enerjiye erişim, bir lütuf, bir piyasa malı ya da siyasi bir ihsan değil, evrensel, temel ve vazgeçilmez bir insan hakkı, çağdaş ve onurlu bir yaşamın olmazsa olmazıdır” dedi.

Kamu kavramının Türkiye açısından hem daha karmaşık hem daha önemli bir yere sahip olduğunu belirten Koramaz, bunun nedenini şöyle açıkladı: “Ülkemizde kapitalizmin büyük oranda yurdan aşağıya devlet eliyle inşa edilmiş olmasıdır. Gerek cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki sermaye birikiminin yapısı gerekse İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyadaki egemen hale gelen refah devleti anlayışı, ülkemizde kapitalizmin ve devletin kendine özgü biçimde yapılanmasına neden oldu.” 80'li yıllara gelene kadar ülkemizde devlet ile kamu kavramlarının neredeyse birbiri yerine kullanıldığını anlatan Koramaz, “Bu kavramsal örtüşme, bir yandan toplumun geniş kesimlerinin ekonomik ve sosyal anlamda desteklenmesi bakımından cumhuriyet projesini destekleyen olumlu bir yana sahipken, diğer yandan da devletin sınıfsal içeriğinin göz ardı edilmesine neden olan olumsuz

bir yana da sahipti” dedi. 1980'li yıllardan itibaren uygulanmaya başlanan neoliberal politikaların bu kavramsal örtüşmeyi de değiştirdiğine dikkat çeken Koramaz, “Bugün içinde yaşadığımız tek adam rejimi ve inşa edilen parti devleti anlayışı, kamuyla örtüşen devlet anlayışının adeta tersyüz edilmiş biçimidir. Bugün ülkemizde devlet, kamuyla ve kamusal olanla adeta savaş halinde olan bir devlettir” değerlendirmesini yaptı.

“Özelleştirmeler Verimsizlik Söyleminden Yağmaya Dönüştü”

Özal'lı yıllardan itibaren iktidara gelen tüm hükümetlerin öncelikli programının “özelleştirmelerin ve piyasalaştırmanın tamamlanması” olduğunu vurgulayan Koramaz, “Başlangıçta ‘verimsizlik’, ‘zarar eden kitleri elden çıkartma’ ve ‘devletin sırtındaki kamburdan kurtulma’ söylemiyle ilerleyen özelleştirme uygulamaları, 2000’li yıllardan itibaren en karlı kuruluşların en önce satıldığı bir yağmaya dönüşmüştür” dedi. Koramaz, özelleştirme sürecinin boyutlarını şöyle anlattı: “Kamu kaynakları ve olanaklarıyla inşa edilen kurumlarımız, fabrikalarımız, madenlerimiz, petro-kimya tesislerimiz, enerji santrallerimiz, tarımsal işletmelerimiz tümüyle sermayeye aktarılmış, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi kamu hizmetleri de ticarileştirilerek birer rant kapısı haline getirilmiştir. Ülke topraklarının tamamının, tarım alanları, ormanlar, yaylalar, meralar, milli parklar ayrımı gözetmeksizin meta olarak değerlendirildiği, rant ve yağma ekonomisinin egemen olduğu bir süreç yaşadık ve yaşamaya devam ediyoruz.”

2002 yılından itibaren tek başına iktidar olan AKP döneminde daha da ivmelenen bu sürecin sonuçlarına dikkat çeken Koramaz, “Bu sürecin bizi getirdiği yer, yarattığı açlık, yoksulluk, işsizlik, güvencesizlik toplumsal yıkım bir yana, sanayiden tarıma, madencilikten enerjiye tüm üretim alanlarında dışa bağımlılığın daha da pekişmesi ve üretim yeteneğimizin aşındırılması oldu” ifadelerini kullandı. Koramaz, bu yağma ve talan sürecine eşlik eden gelişmeleri şöyle sıraladı: “Ülke yönetiminin giderek otoriterleşmesi; muhafazakârlık ve İslamiyetin itaatkâr ve kanaatkâr bir toplum inşa etmek için kullanılması; yolsuzlukları, ülke kaynaklarının peşkeş çekilmesini, iş cinayetlerini, ırkçı-gerici politikaları sorgulamayacak bir toplum yaratılması girişimleri bu sürece eşlik etti.” Gelineen noktayı şu sözlerle özetleyen Koramaz, “Ekonomisi tamamen çökertilmiş, hukukun siyasallaştığı, parlamentonun etkisizleştirildiği, anayasa ve yasaların anlamsızlaştırıldığı, tek adamın buyruğuyla yönetilen, aklın ve bilimin yerini hurafelerin, liyakatin yerini parti ve din devleti anlayışının aldığı, her alanda çeteleşen bir ülke tablosuyla karşı karşıyayız” dedi.

Kamunun elektrik kurulu gücündeki ve üretimindeki payının bugün yüzde 15-16'lara düştüğünü belirten Koramaz, “Daha da vahimi, elektrik sisteminin beyni, planlayıcısı ve operatörü konumundaki TEİAŞ'ın dahi özelleştirme kapsamına alınması, bu sürecin vardığı kritik ve geri dönüşü çok zor bir eşiği göstermektedir” uyarısında bulundu. “Kamuya ait elektrik üretim santralleri, bölgesel dağıtım şirketleri, stratejik madenler ve

enerji nakil hatları birer birer, çoğu zaman usulsüz ve şeffaf olmayan yöntemlerle özel sektöre devredilmiş; kamusal kaynaklar ‘Yap-İşlet-Devret’ gibi modellerle, nesiller boyu süren yükümlülükler ve garantiler karşılığında özel tekellerin insafına terk edilmiştir” diyen Koramaz, TMMOB olarak her bir özelleştirme adımında bu süreci şiddetle eleştirdiklerini, uyardıklarını, hukuki ve toplumsal mücadele araçlarıyla karşı durmaya çalıştıklarını ancak kamusal aklın, mesleki birikimin ve toplum yararının sesinin ciddiye alınmadığını vurguladı.

Koramaz, Isparta’da yaşanan elektrik kesintisi örneğini vererek şunları söyledi: “Geçtiğimiz yıllarda Isparta’da yaşanan kar yağışının ardından, özelleştirilmiş bir dağıtım şirketinin yetersiz bakım, plansızlık ve kaynak ayırmama nedeniyle bir ilimiz günlerce elektriksiz kalmış, yurttaşlarımız kış koşullarında temel ihtiyaçlarını karşılayamaz, iletişim kuramaz hale gelmişti. Yine bu yıl dağıtım hatlarında gerekli bakımların yapılmaması sonucu elektrik kaynaklı birçok orman yangını yaşadık. Bu yaşananlar tekil olaylar değildir. Benzer altyapı çöküşlerini deprem, sel gibi doğal afetlerde de görüyoruz. Stratejik sektörlerin kamu denetiminden ve planlamasından çıkartılması, sadece bir verimlilik veya maliyet meselesi değil, aynı zamanda bir ulusal güvenlik, toplumsal yaşam güvencesi ve insani kriz meselesidir.”

Enerji Hakkı ve Yeniden Kamulaştırma

Koramaz, bu karanlık tabloya karşı TMMOB'nin önerdiği alternatif modelin birkaç temel ilkedeki somutlaştığını belirterek şunları söyledi: “Öncelikle, enerji kamusal bir haktır. Tüm yurttaşların bu haktan eşit, ucuz, kaliteli, sürekli ve kesintisiz bir şekilde yararlanabilmesi, devletin asli ve vazgeçilmez görevidir. Enerji tıpkı hava, su ve gıda gibi, piyasanın dalgalanmalarına ve tekellerin kâr hırsına bırakılmayacak kadar yaşamsaldır. Enerji yoksulluğu çeken ailelere, asgari yaşam standartları için gerekli enerji bedelsiz olarak sağlanmalıdır.” İkinci olarak enerji sektörünün üretimden iletim ve dağıtıma, tüketimden fiyatlandırılmaya kadar tüm aşamaları kapsayan bütüncül bir kamusal planlama ile yönetilmesi gerektiğini vurgulayan Koramaz, “Bu planlamanın temel ilkeleri; dışa bağımlılığın azaltılması, arz güvenliği, sürdürülebilirlik ve yenilenebilir kaynaklara öncelik verilmesi olmalıdır. Petrol, doğalgaz, kömür, hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal gibi tüm enerji türlerinde, konunun uzmanları, bilim insanları ve meslek örgütlerinin etkin katılımıyla hazırlanacak bütüncül strateji belgeleriyle, ülkemizin enerji geleceği kamusal çıkar ekseninde şekillendirilmelidir” dedi. Koramaz, üçüncü ilkeyi ise şöyle açıkladı: “Bu yeni kamucu düzenin insana, özel sektöre devredilmiş kamu varlıklarının,

kamu yararı gözetilerek yeniden kamulaştırılması sürecini de içermelidir. ‘Yeniden Kamulaştırma’ talebimiz, bir nostalji değil, yaşanan felaketlerin ve krizlerin ışığında ortaya çıkan zorunlu bir toplumsal gerekliliktir. Enerji başta olmak üzere tüm stratejik sektörlerde özelleştirme politikalarına derhal son verilmelidir.” Koramaz, konuşmasını şu sözlerle tamamladı: “TMMOB, kuruluşundan bu yana, sermayenin dar ve bencil çıkarları karşısında kamunun ortak çıkarını, toplum yararını ve bilimin ışığını savunmuştur. Bu nedenledir ki, kamucu olan her şeye karşı açılan sistematik savaşta, bizler de hedef haline gelmiş bulunuyoruz. Özerk ve kamusal kuruluş kimliğimiz, merkezi yapımız, iktidarların yağma projelerinin önünde bir engel olarak görülmektedir. Ancak biz, bu kararlı duruşumuzdan asla taviz vermeyeceğiz. Enerjiyi bir meta değil bir hak olarak savunmaya devam edeceğiz.”

Kamusallığın Köşe Taşları Netleşmeli

EMO Yönetim Kurulu Başkanı Mahir Ulutaş, açılışta gerçekleştirdiği konuşmasında dünyadaki konjonktürü değerlendirerek sözlerine başladı ve “Rusya-Ukrayna savaşı, Filistin halkı üzerinde İsrail’in uyguladığı soykırım, Suriye’deki iktidar değişikliği, Venezuela üzerinden tekrar yoğunlaşan ABD’nin tehdidi gibi gerçekler, otoriter iktidarların yükselişe geçtiği, tekrar duvarlarla çevrili çatışmalı bir dönemi ne yazık ki gösteriyor” dedi. Ulutaş, 2008 dünya ekonomik krizinden bir türlü çıkılamayan ve neoliberal birikim rejiminin tıkanmış koşullarda kamusalite üzerine tartışmanın önemini vurgulayarak şunları söyledi: “Buna karşı bir halkçı alternatifin de oluşmadığı koşullarda kamusalite üzerine tartışmak çok önem arz ediyor. Çünkü siyasi iktidarların koruma duvarlarıyla tekrar ülkeleri blokladığı, otoriterleştiği, bir takım oligarşik yapıların siyasi iktidarlara el koyduğu, meclislerin işlevsiz hale geldiği bir ortamda bizde de varlık fonu benzeri yapılarla devletin ekonomiye müdahalesinin, sermayeyle ilgili müdahalesinin artmaya başladığı bir dönemi yaşıyoruz.” Ulutaş, kapitalizmin her dönem ekonomiye sermaye lehine müdahale ettiği gerçeğinin bugün çıplak gözle görüldüğü bir tarihsel dönemde, “halkçı, emekçi, toplum yararına bir kamusalite köşe taşlarının daha fazla çizilmek, tartışılmak, netleşmek zorunda olduğu bir gerçek” ifadelerini kullandı. Sempozyum öncesinde Ekim ayı içerisinde “Kamu Yönetiminde Değişim ve Enerji Sempozyumu” gerçekleştirdiklerini belirten Ulutaş, “Bu etkinlikte bugün enerji sempozyumuna giden köşe taşlarını oluşturmaya çalıştık” dedi.

Yapay zekâ teknolojilerinin bütün sektörleri yata bir şekilde kesen dönüşümüne dikkat çeken Ulutaş, “Bu teknolojik dönüşüm enerji alanında

da ciddi bir dönüşümü beraberinde getiriyor. Bir taraftan yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretiminde, özellikle elektrik üretiminde payının görece de olsa arttığı, dağıtık enerji yapılarının ortaya çıktığı, bunu mümkün kılan bilim ve teknolojilerin gelişmesiyle daha öncekinden farklı bir elektrik üretim modelinin etkisinin artmaya başladığını tespit etmek gerekiyor” diye konuştu. Ancak Ulutaş, bu dönüşümün kapitalist toplum içerisinde sınırları olduğuna dikkat çekerek önemli uyarılarda bulundu: “Demir-çelik, uzun mesafe ulaşım, plastik sanayi, amonyak üretimi ve çimento üretimi gibi çok temel sektörlerde hala sadece enerji üretimi açısından değil, fosil yakıtlarının prosesin kendisinde önemli bir işlev gördüğü, dolayısıyla teknik bir sınır olduğu bir gerçek.”

İspanya’daki sistem çökmesi örneğini veren Ulutaş, “Yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimindeki payının artması iyi bir gelişme olmakla birlikte, gerekli şebeke yatırımları ve önlemleri alınmazsa bunların ne yazık ki daha öncekinden daha farklı, kırılğan bir şebekeye yol açtığı görülmüş oldu. Bu alanda sadece enerji kaynaklarından üretimin artmasının yetmediği, enerji depolama başta olmak üzere pek çok teknolojik gelişimin ve dönüşümün de buna eşlik etmesi gerektiği görülüyor” uyarısında bulundu. Güneş panellerinin ve rüzgâr santrallerinin yapımında kullanılan nadir toprak elementlerinin madenciliğinin de çevre üzerinde fosil yakıtlarla

kıyaslanabilir felaketler yaratma riski taşıdığını belirten Ulutaş, “Kapitalist sistemin kendi içerisinde bu dönüşümü nihayetlendirmesi mümkün görünmüyor. Gelişmiş sermayenin üretim döngüsü içerisinde kâr için üretim zorunluluğu içerisindeki kapitalist sistemin ancak kendi kârını garanti edebildiği oranda bir dönüşümü gerçekleştireceği gerçeği düşünüldüğü zaman, ortada bir uygarlık krizinin yaşanmakta olduğunu tespit etmek yanlış olmaz” değerlendirmesini yaptı.

“Emperyalist Kapitalizm Beş Temel Tekel Üzerinden Hegemonyasını Sağlıyor”

Ulutaş, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra tek kutuplu dünyadaki geçiş dönemini yaşadıkdan sonra, 2008 ekonomik krizi ve arkasından yeniden çok kutuplu hale gelen dünyayı analiz ederek, Samir Amin'in tespitine atıfta bulundu: “Emperyalist kapitalizmin beş temel tekel üzerinden, bunların tekelci kontrolü üzerinden kendi hegemonyasını sağladığını söyleyebiliriz: Kitle imha silahları üzerindeki tekelci kontrol, kitle iletişim araçları üzerindeki tekelci kontrol, finansal sistem üzerindeki tekelci kontrol, teknoloji üretimi üzerindeki tekelci kontrol, doğal kaynaklar başta olmak üzere enerji kaynakları üzerindeki tekelci kontrol.”

Çok kutuplu hale gelen dünyada özellikle Çin'in bütün bu başlıklarda bir girişiminin olduğunu, yeni bir hegemon adayı olarak ortaya çıktığını belirten Ulutaş, “Çatışmalı süreçte ülkelerin ve coğrafyaların kendi bağımsızlıklarını koruyabilmek açısından bütün bu alanlarda, bu temel kapitalizme ve emperyalist merkezlere bağımlılık alanlarında kendi ulusal politikalarını yürütmek zorunda oldukları bir gerçek” dedi.

Ulusal Bağımsızlığı Tehlikeye Sokacak Kırılma Kaynağı: Özelleştirmeler

Özelleştirme politikalarının sadece enerji yoksulluğu, enerjide pahalılık gibi somut günlük sonuçları bir yana, temel altyapı alanlarında ülkeler için birer kırılma kaynağı olduğunu vurgulayan Ulutaş, elektrik üretiminde kamunun payının yüzde 12-13'lere düştüğünü, dağıtım şirketlerinin tamamen özelleştirdiğini, fiziki bir tekel olan elektrik şebekesinin özelleştirilmesi konusunda çalışmaların devam ettiğini belirterek şunları söyledi: “Bu özelleştirmelerin temel altyapı sektörlerinde ve insan hakkı olan bu alanlarda birer ulusal bağımsızlığı da tehlikeye sokacak kırılma kaynağı olduğunu tespit etmek ve bunu vurgulamak gerekiyor.”

Ulutaş, üç gün içerisinde Enerji Sempozyumu'nda halkçı bir kamuculuğu, toplumdan yana bir kamuculuğu tartışmaya devam edeceklerini belirterek sözlerini şöyle tamamladı: Özelleştirme karşıtlığı

ve kamunun bu alanda ana aktör olması gerektiği bir gerçek. Diğer taraftan biz yeniden kamusalılığı tartışırken, sadece bunların devletleşmesi ve devlet kontrolüne geçmesi değil, aynı zamanda çalışanların, bütün üretkenlerin kontrol edebildiği, demokratik yapıların da bu yeniden kamusallaşan alanda birer aktör olması gerektiği gerçek.”

Bir Ticari Meta Olarak Değil Temel İnsan Hakkı Olarak Enerji

Enerji Sempozyumu Yürütme Kurulu Başkanı Bülent Damar, konuşmasında enerjinin bir insan hakkı olduğunu vurgulayarak, “Enerji kullanımı bir insan hakkı ve enerji temin hizmeti bir kamu hizmeti olarak kabul edilmektedir. Enerji ticari bir mal olarak görüldükçe, kapitalizmin kar maksimizasyonu hırsına maruz kalmaya devam edecektir” dedi.

Damar, “Enerji konusunda alınan kararların önemli bir bölümü enerjiye ihtiyaç duyan, onu kullanan, bedelini ödeyen insanlara danışılmadan yapılmaktadır. İnsanlar gelen faturadaki artan elektrik fiyatı ile bilgilendirilmektedir” eleştirisinde bulundu.

Sempozyumun, enerjinin bir ticaret metası değil insana hizmet öznesi olduğu bir pencereden irdeleneceğini belirten Damar, “Bu açıdan ülkemizdeki belki de tek organizasyon olduğumuzu söylemekten gurur duymaktayım” ifadelerini kullandı.

Türkiye-İrak Petrol Hattı Skandalı

Sempozyumun açılışında konuşan CHP Genel Başkan Yardımcısı ve Zonguldak Milletvekili Deniz Yavuzılmaz, AKP'nin enerji politikalarının ulusal ve uluslararası yolsuzlukların odağı haline geldiğini vurgulayarak, Türkiye-İrak ham petrol boru hattında yaşanan skandalın detaylarını kamuoyuyla paylaştı, yolsuzluk skandalını açıkladı. Yavuzılmaz'a göre, AKP 2014-2023 yılları arasında Irak merkezi hükümetinin izni olmadan Kuzey Irak petrolünün Ceyhan'dan satılmasına aracılık etti.

Yavuzılmaz daha çarpıcı bir detay paylaştı: Kürt Bölgesel Yönetimi'nin Türkiye'ye ödediği 2 milyar doların sadece 1 milyar doları BOTAS'a ulaşmış. Kalan 1 milyar dolar Jersey Adası'ndaki bir ara şirkete (TEC) aktarılmış ancak izini kaybetmiş. "Aradaki 1 milyar dolar nerede? Bu para buharlaşmış vaziyette" dedi.

"Kapitalizm Ortadan Kaldırılmazsa Dünya Barbarlığa Sürüklenir"

SOL Parti Ekoloji Sözcüsü Sercan Dede, kapitalist sistemin dünyayı bir yok oluşa doğru sürüklediğini

vurgulayarak, "Uzaya araçlar gönderen, insansız hava araçlarıyla bomba atan büyük devletler, egemen sınıflar bir taraftan da insanlığa sadece yoksulluk ve sefalet dayatmaktadır. 5 yıl önce pandemi, uzaya araç gönderen devletler kendi vatandaşına bir maske bile temin edememiştir" dedi. "Daha fazla tüketerek enerji sorununu çözemeyiz, daha az tüketerek enerji sorununu çözebiliriz" diyen Dede, Rosa Luxemburg ve Karl Marx'a atıfta bulunarak, "Eğer bu kapitalizm ortadan kaldırılmazsa, dünya bir barbarlığa ve tükenişe doğru ilerleyecektir" uyarısında bulundu.

Sempozyum, açılış konuşmalarının ardından "Enerji Kim İçin, Ne İçin, Nasıl?" sorusu ile başlayarak üçüncü gün boyunca dokuz oturumda gerçekleşti ve "Enerjinin Kamusallaştırılması Nasıl Sağlanacak" sorusuna yanıt arayarak sona erdi. Programı oluşturan oturumlardan bazıları özel oturumlar olarak hayata geçirildi. Jeoloji Mühendisleri Odası özel oturumunda "Petrol ve Gazın Jeopolitik Önemi ve Jeotermal Kaynaklar"; İnşaat Mühendisleri Odası özel oturumunda "Türkiye'de Hidroelektrik Santraller"; Meteoroloji Mühendisleri Odası özel oturumunda "İklim ve Enerji" başlıkları masaya yatırıldı.

Sempozyumda temelde şu üç önerme öne çıktı: enerji kamusal bir hak olarak tüm yurttaşlara eşit, ucuz, kaliteli ve kesintisiz sağlanmalıdır; enerji sektörü üretimden tüketime bütüncül bir kamusal planlama ile yönetilmelidir; özel sektöre devredilmiş kamu varlıkları kamu yararı gözetilerek yeniden kamulaştırılmalıdır. Sempozyumda sunulan bildirimler ilerleyen günlerde Elektrik Mühendisleri Odası tarafından yayına hazırlanarak e-kitap olarak kamuoyu ile paylaşılacaktır.